

EGZISTENCIJALISTIČKI APSURD KOD LUJ-FERDINAN SELINA (O NJEGOVIOM UTICAJU NA KAMIJEVU I SARTROVU KNJIŽEVNU FILOZOFIJU)

EXISTENTIAL ABSURDITY IN LOUIS-FERDINAND CÉLINE'S WORK (ABOUT HIS
INFLUENCE ON CAMUS'S AND SARTRE'S LITERARY PHILOSOPHY)

ABSTRACT This paper aims to emphasize the general significance of Louis-Ferdinand Céline's work, as well as the notion of absurdity which acts as the main driving force and principal dynamic motive in Céline's literary universe. He is credited for numerous innovations which he implemented in artistic literature, and also for the specific style of his writing/creating, but especially the concept on which the philosophy of his writing is based on, Céline is considered to be the forebear of the literature of existentialism in France of that time. His influence is best depicted in the works of famous French writers Jean-Paul Sartre and Albert Camus.

It is absurdity that is, in fact, the main motive that significantly influences the modeling of the main protagonists of Céline's, Sartre's and Camus's literary universe. Their protagonist has been built on the principle of sharp opposition of man's sense and nonsense. The motive of crisis i.e. the moment when the hero's life is the most endangered is crucial for extracting the greatest number of epistemological capacities from the hero himself, is also crucial in the modeling of the famous protagonists of well-known French writers. It is the moment of crisis that leads us to the fact that these absurd protagonists best represent a complex thought of man's and life's absurdity, the thought that these French writers have produced in their famous works.

Key words: absurdity, Louis-Ferdinand Céline, Albert Camus, Jean-Paul Sartre, existentialism, crisis, anti-hero, literature of XX century.

APSTRAKT Ovaj rad ima za cilj da istakne opšti značaj Luj-Ferdinan Selinovog stvaralaštva, kao i pojam apsurdna koji djeluje kao osnovni pokretač i principijalni dinamički motiv u Selinovom književnom univerzumu. Zaslužan za brojne novine koje uvodi u umjetničku književnost, kao i specifičan stil koji njeguje prilikom stvaranja, a pogotovo koncepcija na kojoj počiva filozofija njegovog pisanja Selin se smatra pretečom pisaca književnosti egzistencijalizma u Francuskoj toga doba. Njegov uticaj najbolje je oslikan u radovima poznatih francuskih pisaca Žan-Pol Sartra i Alber Kamija.

Apsurd je, naime, osnovni motiv koji bitno utiče na modelovanje glavnih protagonista Selinovog, Sartrovog i Kamijevog književnog univerzuma. Njihov protagonist izgrađen je na principu oštre suprotnosti čovjekovog smisla i besmisla. Motiv krize tj. trenutka kada je junaku život najviše ugrožen i koji je presudan za izvlačenje najvećeg broja epistemoloških kapaciteta iz junaka, takođe je ključan u modelovanju čuvenih protagonista poznatih francuskih pisaca. Upravo taj krizni momenat nas dovodi do činjenice da ovi apsurdni protagonisti najbolje predstavljaju kompleksnu misao o čovjekovom i životnom apsurdu, misao koju su ovi francuski pisci iznjedrili u svojim čuvenim djelima.

Ključne riječi: apsurd, Luj-Ferdinan Selin, Alber Kami, Žan-Pol Sartr, egzistencijalizam, kriza, antijunak, književnost XX vijeka.

Pesimistički koncept Selinovog stvaralaštva

Među piscima koji, u pesimističkoj klimi nakon Prvog svjetskog rata, stvarnost i stvarni život percipiraju kao produženu agoniju na putu do smrti, posebno mjesto svakako zauzima francuski doktor medicine i pisac Luj Ferdinand Detuš poznatiji pod pseudonimom Luj Ferdinand Selin. Selinova pesimistička vizija svijeta koja postepeno prerasta u maniju gonjenja, nastala je spontano iz njegove izrazite pronicljivosti, ali i preosjetljivosti na svijet koji je takav kakav jeste. Njegovu preosjetljivost na svijet neki bi se usudili dešifrovati kao određenu vrstu talenta, sposobnosti da osjeti i najsitnije, najskrivnije segmente ne samo društva već i samog čovjeka, dok će to isto drugi, pak, dešifrovati kao jasan znak nervnog poremećaja. Svakako je neosporan veliki značaj njegovog pisanja koje je presudno obilježilo književnost XX vijeka. Bit njegovog pisanja počiva na koncepciji egzistencijalnog apsurga zbog čega se može uzeti za preteču pisaca književnosti egzistencijalizma. Egzistencijalizam je filozofski pravac koji se bavi problemom ljudske egzistencije, odnosno njenim poljuljanim temeljima budući da se javlja u periodu nakon Prvog svjetskog rata. U vrijeme nastanka tog pravca u okviru filozofije, Selin biva teško ranjen u ratu i odlikovan medaljom. Duboko razočaran svim dešavanjima, Selin pokreće lavinu preispitivanja ne samo samog sebe, već kompletnog čovječanstva i time postaje pisac koji se danas ubraja u onu generaciju pisaca XX vijeka čiji su unutrašnji mir i nemir uslovljeni idejama o boljem čovjeku i društvu kao gotovoj stvari, o napretku ka čovjekovom samousavršavanju, nezavisno od Boga i morala, i – nasuprot tome – tjeskobom, očajem i izgubljenosti usred svih „blagodeti“ ideologija i tehnologija današnjice. Njegovo gađenje prema čovječanstvu, njegove konstantne kritike upućene smislu čitavog savremenog svijeta, svakodnevnog života, te književnosti, umjetnosti, obrazovanja postaju odlike njegovog pisanja koje su ujedno, u potpunosti simetrične sa karakteristikama filozofije apsurga.

Godine 1920. upisuje Medicinski fakultet, a doktorsku titulu stiže 1924. godine. Njegova doktorska disertacija na studijama medicine tiče se čuvenog mađarskog doktora Semelvajsa čija je biografija duboko povezana sa Selinovima ljekarskom karijerom i književnim stvaralaštvom, sa njegovim društvenim i duhovnim dilemama i nesporazumima. Ono što je posebno interesantno jeste sami tok Semelvajsovog života kao i ostvarena sličnost između njega i glavnog protagoniste Selinovog čuvenog romana *Putovanje nakraj noći*. Radeći kao asistent na klinici za porođaje pri bečkoj Opštoj bolnici, Semelvajš primjećuje veliku stopu smrtnosti žena neposredno nakon porođaja. Ubrzo, shvata da se radi o mikroorganizmima koji uzrokuju bolest poznatiju pod nazivom *babinja groznica*. Iako je nakon uvođenja preventivnih, higijenskih mjera smrtnost drastično opala, svoje kolege doktore Semelvajš nikako nije mogao uvjeriti u ispravnost svojih postupaka. Duševno je obolio i ubrzo potom umire 13. avgusta 1865. u psihijatrijskoj bolnici u Doblingu pokraj Beča. Turoban kraj Semelvajsovog života nepogrešivo podsjeća i na sami kraj Bardamijevog života tj. zavr-

šetak Selinovog romana *Putovanje nakraj noći*. Po svojoj osobenoj strukturi i tematici može se reći da ovo najčuvenije Selinovo djelo obnavlja, na neki način, tradiciju pikarskog romana: pustolovine Bardamija, predstavljaju niz epizoda između kojih postoji više slučajna nego nužna povezanost, a svijet u kojem se kreće neka je vrsta 'protivdruštva' čiji su članovi prokletnici koji ne mogu da slijede pravila vladajućeg morala, stvorenog samo za bogate. Selin jeste Servantes književnosti XX vijeka, a Bardami ujedno kao i Don Kihot je antijunak koji u neprestanoj borbi protiv vjetrenjača ulaže uzaludan trud radi postizanja višeg cilja u kontekstu koji mu se učinio stvaran i vrijedan truda.

Međutim, iza naizgled labave strukture romana može se naslutiti jedna jedinstvena misao: nemoć ljudskog uma u suočavanju sa neshvatljivim i apsolutnim besmisлом. Taj um je u posjedu posve obične osobe, gotovo banalne, čiji su odnosi sa društvom uglavnom poprilično slabi. Radi se o osobi koja živi u svijetu koji ne shvata. Radi se o apsurdnom življenju. Prvi dio Selinovog romana prikazuje bolni udar Bardamija o zid besmisla kao i njegovo suočavanje i prihvatanje tog besmisla. Bardami biva odvučen u ratni vrtlog i u njemu prvi put doživljava strah koji postaje njegova opsesija. Taj strah nije samo panika bića suočenog sa smrtnom opasnošću već još više spoznaja porazne istine o *udesu ubijenoga uz odlaganje*. Za razliku od većine ljudi koji umiru *u posljednjem času*, iz razloga što su birali da potisnu svijest o smrti, Bardami pripada onima koji odbijaju samozavaravanje, pa stoga počinju da umiru *dvadeset godina unaprijed, a ponekad i više*. Ovdje je vrlo značajno istaknuti izvjesni krizni momenat našeg antijunaka Bardamija. Prema Bahtinu (1967), čuvenom ruskom semiotičaru, kriza je onaj određeni trenutak kada je junakov život najviše ugrožen; tada se iz junaka izvlači najveći broj epistemoloških kapaciteta. Tada, naime, kod junaka dolazi do najvažnijih i najdubljih spoznaja o sebi. Vrijeme krize je vrijeme intenzivne samospoznaje i to značajno korespondira sa granicom u tekstu koju upostavlja Lotman (1976), a to je granica između klasifikacionog semantičkog polja i antipolja. To je često ona granica u tekstu koju protagonista prelazi reagujući kao dejstvovalac, kao remetilac svoje dosadašnje klasifikacione funkcije. Na pragu te granice junak se uvijek suočava sa brojnim preprekama i još brojnijim pitanjima, a upravo smrt je taj prag pred kojim se čovjek neminovno, prije ili kasnije, nađe.

Nemoćan da se odupre zlu, Selinov junak dolazi do zaključka da mu jedino preostaje da ga prihvati, da svoj poraz dovede do krajnosti. Kada se već mora živjeti u noći, valja onda otići do njenog kraja. Za Bardamija kao i za Selina bitno je bilo prvo priznati sopstvenu ništavnost, sopstveni apsurd pa potom ukazivati na ništavnost i apsurdnost drugih. Zgađen nad Evropom i njenim besmislenim ratom, Bardami odlazi za Afriku gdje biva užasnut novim licem prirode. Priroda više nije ono što je bila u poeziji od prije par vijekova već se pojavljuje kao neprijateljska sila koja, sa izrazito suptilnom lakoćom, uništava čovjeka. Nanovo zgađen napušta Afriku i odlazi za Ameriku, ali tamo nailazi na duhovnu i moralnu pustoš mašinizovanog društva. Nakon svega viđenog on postepeno tone u nešto što opisuje kao neku vrstu neodoljive dosade, u neki

oblik bljutavog, strašnog duševnog sloma. Bardamijevo stanje koje je potom uslijedilo može se opisati bodlerovskom percepcijom svijeta oko sebe. Valja opiti svoja čula i na taj način lakše prebroditi grozotu svakodnevnog života. Ali sva ta bjekstva su varljiva, sva putovanja vode samo ka ništavilu i vođen tim mislima Bardami se vraća u Francusku.

Drugi dio romana odnosi se na njegove pokušaje da uspostavi neku vrstu ravnoteže između samog sebe i svijeta oko sebe. Završava prekinute studije medicine i postaje doktor. Čudno je kako je sa svim svojim fragilnim predispozicijama mogao da se upusti u struku u kojoj do velikog izražaja dolaze najniži nagoni čovjeka i gdje jako često moralni i etički kodeksi jednostavno ne postoje. Ipak, nesposoban za komunikaciju sa svijetom Selinov junak svoje putovanje završava u duševnoj bolnici koja se po njegovim riječima pojavljuje kao neka vrsta *sumornog zemaljskog raja*. Ovdje se može detaljno uočiti već pomenuta veza između Bardamijevog i Semelvajsovog kraja životnog toka. Roman se završava svješću o konačnom porazu, ali ukazuje i na moguće rješenje za koje Bardami nema snage – ispuniti glavu jednom jedinom idejom, ali u tom slučaju gordom mišlju, u potpunosti jačom od smrti. Ta ideja je jedno veliko *ne* upućeno ratno opustešnoj Evropi, divljoj Africi, robotizovanoj Americi, čitavom svijetu, militarističkoj agresiji, ponižavanju, lažnim osjećanjima, lažnom moralu i varljivom miru malograđanskog života.

Selin kao prototip Sartra i Kamija

Roman *Putovanje nakraj noći* svojevrstni je autobiografski roman u kojem Selin putem svog glavnog antijunaka Bardamija, kroz prizmu mizantropije, opisuje najniže čovjekove osjećaje koje proživljava dok posmatra život i svijet oko sebe. Romanom *Putovanje nakraj noći* najavio je jedan sasvim novi stil pisanja. Uveo je neposredan govor u književnost; transponovao je govorni stil u pisanu riječ. Uveo je argo, jezik ulice, na velika vrata književnosti. To ne znači da je pisao lako, naprotiv. Kao pisac koji stvara jedan sasvim nov jezički registar postaje veliki Rable književnosti XX vijeka. Kao doktor medicine, što je i sam Rable, takođe, bio, postavlja dijagnozu bolesti modernog, savremenog čovjeka. Selin je govorio da je stvorio tzv. *emotivni stil* ili pak *emotivnu simfoniju*. Za njega u početku bijaše emocija, a ne riječ, težio je da u riječima razotkrije pjevanje duše. Za njega: čovjek je prvo pjevao a ne govorio. Rable, Vijon i Selin čine jednu liniju u francuskoj književnosti, koja je značila promjenu sintakse i uvođenje govornog jezika, razbijajući okoštalu frazu akademskog pisanja. Oni su veliki pobunjenici i stvaraoci stila, inovatori francuskog jezika koji su skupo platili svoju slobodu, slobodu jezika. U toj slobodi i leži pravi razlog Selinove izopštenosti jer je osjećao da je u jeziku tajna bića i da je uštogljeni akademizam jezika siguran znak smrti duha i samim tim i tihe smrti naroda.

Dok se u evropskom vazduhu sve više osjećao miris rata, Selinove kritike upućene čovječanstvu sve više su poprimale oblik totalitarističkog tumačenja svijeta. Njegovi pamfleti *Bagatele za jedno krvoproliće*, *Škola za leševe*, *U*

sosu su bez sumnje pamfleti sa antisemitiskim karakteristikama koje su ga dovele u kontraverzni položaj čak i do današnjih dana. Selin biva prisiljen da napusti Francusku i ode za Njemačku, gdje prisustvuje agoniji i užasu Trećeg rajha, a iz te mračne atmosfere nastaje njegovo sljedeće djelo pod nazivom *Od zamka do zamka*. Ubrzo potom odlazi na sjever, u Dansku gdje dvije godine provodi u zatvoru pod optužbom za izdaju kao kolaboracionista.

Kroz usta velikog Hamleta, Šekspir je jednom rekao kako ima nešto trulo u državi Danskoj, za Selina ta trulež nije bila trulež jedne države, već trulež čitavog svijeta, trulež čovjeka uz potpuno odsustvo bilo kakve iluzije o ljudskoj dobroti i humanosti. Govoreći o suštinskim problemima kao što su odgovornost, strah, mučnina, apsurd, Selin najavljuje jedan sasvim novi put kojim će krenuti književnost nakon drugog svjetskog rata, na čelu sa Kamijem i Sartrom. No, mi smo još uvijek smo u državi Danskoj. Naime, egzistencijalizam počinje sa danskim filozofom Serenom Kjerkegorom. Njegovo mišljenje zasnivalo se na tome da čovjek po mjeri vlastite odluke dolazi u posjed svojih mogućnosti i svog života. Jedna izvjesna mlitavost egzistencije kako kod Selina prisutna je i kod Sartra, prije svega u njegovom romanu *Mučnina*. Ovo djelo često se definiše kao neka vrsta metafizičkog dnevnika glavnog protagoniste Antoana Rokantena. I on kao i Bardami doživljava napad fizičkog gađenja nad življenjem. Gradacijski gledano, kod Rokantena ipak se više radi o samoj *mučnini* nego o osjećaju gađenja. Njegova mučnina se ispoljava u dodiru sa realnošću postojanja predmeta i stvari, u odnosu na ljude s kojima usamljena jedinka dolazi u kontakt. Mučnina je zapravo pobuna tijela, fiziološki refleks protiv egzistencijalne zebnje. Usamljen, on se boji svega što vidi i osjeti, on se boji da živi apsurd prosječnog modernog čovjeka zapadne civilizacije. Kao i za Bardamija, tako i za Rokantena zapadna civilizacija zasniva se na malograđanskom kolketivu sačinjenom od ljudi koji alavo skupljaju znanje, znanje ne radi samog znanja već radi sticanja privilegije u službi određene klase. To patološko precijenjivanje samog sebe i samodopadljivo postojanje jesu ništa drugo do kameni temeljci tog sumornog, savremenog društva. Ispoljavanje mučnine u ovom kontekstu poprima antologijske razmjere. Nadalje, tokom našeg egzistiranja biramo, opredjeljujemo se hoćemo li postojati na zatvorenom, izolovanom mjestu ili pak u žiži dešavanja. Za Sartra žiža dešavanja nije ništa drugo do sami pakao. Pakao je, naravno, metafora za sve te ljude sa zaustavljenim tokom života koji stoje nasuprot pojedinca. Za pojedinca ti *drugi* su pakao.

Pored osjećaja gađenja kod Bardamija tj. Selina postojao je, takođe, jak osjećaj revolta. Osjećaj revolta je nešto što ga nepogrešivo vezuje za još jednog velikog pisca književnosti egzistencijalizma: Alber Kamija. Tragična svijest o ograničenosti čovjekovog bića Selina je možda i trajno dotukla, ali kod Kamija je dodatno produbila horizont njegovog misaonog polja. Kami je izgradio svoju humanističku viziju u kojoj se konstantno obnavlja čovjekova vjekovna težnja da smisao svog postojanja potvrdi kao isključivi rezultat svog svjesnog i odgovornog izbora. Kamijevo literarno stvaralaštvo je zapravo izraz osjećaja paradoksa u modernom, savremenom svijetu. Za Kamija najbitnije pitanje je:

Kako čovjek od apsurdna treba zaista živjeti? U svom romanu *Stranac* njegov glavni antijunak, Merso, je lišen gotovo svih moralnih i psihičkih odlika. Apsurd, kako vidimo, nije u samom svijetu već u pojedincu, u čovjeku koji teži potvrditi samostalnost svog bića. U svijetu apsurdna u kome ne prihvata ni psihologiju društvenog konformizma ni ideju transcendencije, Merso je do samog kraja ostao vjeran svojoj istini kao Siziif koji umire ne napuštajući svoju stijenu. Međutim, da li je Merso žrtva životnih okolnosti ili je pak pojedinac koji je ubistvom Arapina u vazduh pustio virus apsurdna? Merso je čovjek koji nam apsolutno nikakvo osjećanje ne pokazuje, to je čovjek koji se razveo od svijeta. A prema Kamijevim shvatanjima apsurdnost se, prije svega, ogleda u razvodu čovjeka od svijeta. Da li su onda i Rokanten i Bardami, takođe, razvedeni od svijeta koji ih okružuje?

Gradacijski gledano evidentan je pad ili uopšte prisustvo emocije krećući se od Bardamija, kroz Rokantena do Mersoa. Bardami je pojedinac koji snažno osjeća društvo, toliko snažno da je očajan i neizmjereno zgađen onim što vidi i osjeća. S druge strane, kod Rokantena više preovladava osjećaj mučnine okrenut ne toliko put društva koliko put sopstvenog bića. Na kraju, kod Mersoa se ne vidi postojanje bilo kakve emocije, on se ne osjeća zadavljenim od strane društva kao Bardami niti se osjeća zadavljenim od strane svog bića tj. samog sebe kao Rokanten. On je zadavljen sopstvenom apatijom i zbog toga predstavlja završnu tačku ovog apsurdnog spektakla književnosti egzistencijalizma.

L i t e r a t u r a

- Bahtin, M. (1967), *Problem poetike Dostojevskog*, Beograd: Nolit
 Dyrtr, P. (2013), *Antologie textů k francouzské literatuře 2. pol. 20. století*, Brno: Masarykova univerzita
 Džakula, B. i dr. (1982), *Francuska književnost (1933-1970)*, prvo izdanje, knjiga III/2, Sarajevo: Svjetlost, Beograd: Nolit
 Kami, A. (2009), *Stranac*, Beograd: Srpska književna zadruha
 Kjerkegor, S. (1974), *Bolest na smrt*, Beograd: Mladost
 Laušević, S., Kosović, V. (2010), *Filozofija: za IV razred gimnazije*, Podgorica : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
 Lotman, J. (1976), *Struktura umetničkog teksta*, Beograd: Nolit
 Selin, L-F. (1932), *Voyage au bout de la nuit*, Paris: Denoël & Steele